शोध निर्देशकको मन्तव्य

"दार्जीलिङ्का आधुनिक नेपाली उपन्यासका प्रवृत्तिहरूको विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन (सन् १९३६ देखि सन् १९६४ सम्म)" शीर्षक भएको यो विद्यावारिधि (पी० एच० डी०) शोध-प्रबन्ध मोहनप्रसाद दाहालले मेरो निर्देशनमा शोध सम्बन्धी नियम र अनुसन्धानतर्फ विशेष सचेत रही तयार पारेका हुन् र यो शोधकार्य विशेषत: दार्जीलिङ्को नेपाली साहित्यको संवर्द्धन र सन् १९३६ देखि सन् १९६४ सम्मका यहाँका पाँचवटा प्रतिनिधि औपन्यासिक कृतिहरूको अध्ययन र विश्लेषणमा निर्दिष्ट छ ।

यस शोध-प्रबन्धमा विश्लेषणका क्रममा सम्बन्धित विषयमा लेखिएका पूर्वकार्यको विवरण प्रस्तुत गरेर सैद्धान्तिक दृष्टिमा उपन्यासको स्थिति, औपन्यासिक प्रवृत्तिहरूको विश्लेषणात्मक व्याख्या गर्दै नेपाली उपन्यास परम्परामा दार्जीलिङ्का प्रतिनिधि उपन्यास कृतिहरू (सन् १९३६ देखि सन् १९६४ सम्म)-का प्रवृत्तिगत र कृतिगत स्वरूप एवं मूल्यवत्ताको पनि विवेचना गरिएको छ । यसै सिलसिलामा आलोच्य प्रतिनिधि उपन्यास कृतिहरू सम्बन्धी पूर्व स्थापित निर्धारणको सत्योद्घाटन गर्दै यसको परिमार्जित स्वरूप स्थापना गर्ने सत्प्रयास भएको छ । यसरी प्रस्तुत शोध-प्रबन्धमा विषयलाई समीक्षात्मक, तुलनात्मक एवं विश्लेषणात्मक ढङ्गले विवेचना गर्दै परिणाम पनि निकालिएको छ र निष्कर्षमा सम्पूर्ण शोधकार्यको आधारभूत प्राप्ति र स्थापनाहरूलाई बुँदाका रूपमा राखिएको छ ।

प्रस्तुत शोध-प्रबन्धलाई जम्मा सात (१ + ६ = ७) अध्यायमा विभाजित गरिएको छ । परिचिति अध्यायमा शोध-प्रबन्धको परिचय र पहिलो अध्यायमा दार्जीलिङ० पहाडी अञ्चलमा नेपाली उपन्यास साहित्यको प्रारम्भ र विकासको पृष्ठभूमि स्वरूप नेपाली भाषा-साहित्यको प्रचार-प्रसार सम्बन्धी ऐतिहासिक कारक र कारणहरू विवेचना गरेर सन् १९३६ - १९६४ बीचका उपन्यास र उपन्यासकारहरूसँग परिचय गराइएको छ । दोस्रो अध्यायमा उपन्यासको स्रोत, परिचय, परम्परा र स्वरूप विवेचना गरी साहित्यमा

प्रचलित वादगत तथा आत्मगत एवं प्रस्तुतिगत प्रवृत्ति र विधिहरूको सैद्धान्तिक विवेचना पनि गरिएको छ भने तेस्रोदेखि पाँचौं अध्यायहरूमा यिनै सैद्धान्तिक आधारमा क्रमशः रूपनारायण सिंह, लैनसिंह बाङ्‌देल र इन्द्रबहादुर राईका प्रतिनिधि उपन्यास कृतिहरूको सघन समीक्षा र विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोध-प्रबन्धले कतिपय नवीन तथ्यहरू अनुसन्धान गरी प्रमाणयुक्त तथ्याङ्‌कन र तथ्यगत अन्तर्सम्बन्धहरूको प्रामाणिक विश्लेषण गर्नुका साथै दार्जीलिङमा नेपाली उपन्यासको विकास-प्रक्रियाको कालक्रमिक विवेचनात्मक व्याख्या गर्दै सन् १९३६ - १९६४ बीचका प्रतिनिधि औपन्यासिक कृतिहरूको विषयवस्तु, संरचना, कथानक र कथनपद्धति, पात्र एवं चरित्र-चित्रण, देश-काल-वातावरण, भाषा-शैली तथा भाव, विचार र उद्देश्यका आधारमा अन्तरङ्‌ग विश्लेषण र मूल्याङ्‌कन समेत प्रस्तुत गरेको छ । अतः यस शोधकार्यले दार्जीलिङ्‌की नेपाली उपन्यास साहित्य सम्बन्धी गवेषणाका क्षेत्रमा उल्लेखनीय अवदान दिएर नवीन आयाम थपेको छ ।

प्रस्तुत शोध-प्रबन्धबाट नेपाली साहित्यको शोध परम्परामा गवेषणामूलक प्रामाणिक र तार्किक प्रक्रियाको आधारमा सत्यको अनुसन्धान , अन्वेषण र उद्घाटन हुन गई प्राज्ञिक ज्ञानको क्षेत्र विस्तारमा पनि थप उल्लेखनीय योगदान समेत प्राप्त भएको म ठान्दछु ।

अन्त्यमा, म यस विद्यावारिधि (पी० एच० डी०) शोध-प्रबन्धलाई उत्तर बङ्‌ग विश्वविद्यालयमा समुचित मूल्याङ्‌कन गर्नको निम्ति सिफारिस गर्दछु ।

मिति 22.6.1998

(डा० तुलसीबहादुर क्षेत्री)